

הוא או לא.

ודוחה הגמרא, ומחלקת בין שני הספיקות הללו:

עד כאן, לא איבעיא ליה, לא נסתפק רבי זירא, אלא רק לגבי פרוץ מרובה על העומד. דאף שרובו פרוץ הוא, מכל מקום, **איכא, עדיין ישנו מיעוט מכתלי הרחם שעדיין עומד בעולם כצורתו, ושם רחם עליו.** ולכן ניתן לומר שיציאת העובר מאותו "עומד", הרי היא לידה מן הרחם, ומקדשת אותו.

אבל, היכן שנגממו, נחסרו כתלי הרחם בעביין, לא קא מיבעיא ליה. לדעת רבי זירא אין בכך ספק כלל, כיון שכל שטח הרחם נחסר ונתמעט בעוביו, אין רחם כזו ראויה כלל לקדש את העובר בקדושת בכור.

ב-ע

מתניתין:

בהמה שמת עובריה בתוך מעיה, והושיט

הרועה את ידו לתוך מעיה, (119) ונגע בו בעובר -

בין בבהמה טמאה, בין בבהמה טהורה, העובר טהור. ולכן, אף הרועה שנגע בו, טהור. (120)

רבי יוסי הגלילי אומר: בבהמה טמאה, העובר טמא, ואף הרועה שנגע בו טמא.

ואילו בבהמה טהורה, טהור.

ולהלן מבארת הגמרא טעמי הלכות אלו.

גמרא:

דנה הגמרא: **מאי טעמא דתנא קמא, הסובר שבכל אופן, בין בבהמה טהורה ובין בבהמה טמאה, העובר טהור?** (121)

אמר רב חסדא: קל וחומר: אם הועילה אמו של העובר לחתירו באכילה, שכאשר נשחטה האם והיה העובר בתוכה, הועילה לו

העובר המת עדיין לא השלים לכדי מידת "פיקה" [עיגול של טוהיה שנשים טוות בו, והוא מידה של שלימות הראש ועוביו]. לפי שאם כבר העגיל הראש כפיקה, היה העובר טמא. וזאת, על פי המבואר שם כי "אין לנפלים פתיחת הקבר, עד שיעגילו ראש כפיקה". ומשנפתח הקבר [כיניו לרחם], מטמא העובר באופן זה.

121. הקשו התוספות: מדוע שואלת הגמרא "מאי טעמא דתנא קמא", והרי להלן מבואר שטומאה בלועה [כלומר טומאה הבלועה וכנוסה בתוך דבר סגור, כגון, טומאה שבתוך גופו של אדם או בעל חין אינה מטמאת. ואם כן, נבלת עובר זה בלועה היא בתוך האם, ודינה שלא

שנגממו רובן ונשתייר מיעוטן, אלא שיצא דרך העומד, הרי זה ספק.

119. כך פירש רש"י. אולם התוספות לקמן [עב א] ד"ה וחכמים, נקטו שאף אם הוציא העובר ידו לחוץ ונגע בו הרועה, טהור [וכן כתב בעל המאור, שמדובר שהוציא העובר ידו, והרועה טהור]. והעמידה המשנה באופן ששלח הרועה ידו לפנים, כדי להודיעך כוחו של רבי יוסי הגלילי, הסובר שבעובר של בהמה טמאה, אפילו באופן זה טמא הרועה.

120. התוספות במסכת בכורות [כב א ד"ה עד] כתבו, שצריך לומר שעייגול עצם ראשו של

וכי לא תועיל לו מחיצת אמו בחייה
לטהוריה [לטהורו] (122) מידי טומאת

מחיצות רחמה להיות מותר באכילה, אפילו
אם הוא מת.

תטמא!?

ותירצו התוספות [כפירוש רש"י ד"ה קל
וחומר]: כיון שלהלן [עב ב] מטמא רבי עקיבא
עובר המת במעי אשה [אף שלכאורה טומאה
בלועה הוא. רש"י. וראה בתוספות ששינו
מלשון רש"י, ולא נקטו שרבי עקיבא סובר
שטומאה בלועה אינה מטמאה. אלא רק שסובר
שעובר במעי אמו מטמא. וביאר ה'מרומי שדה',
שהתוספות לשיטתם לקמן [עב א] הסוברים
שבמשניות כאן מדובר באופן שהוציא העובר
ידו לחוץ, ורק באופן זה מטמא רבי עקיבא.
ואילו סתם טומאה בלועה, אף רבי עקיבא סובר
שאינה מטמאת]. משום כך נצרכת הגמרא כאן
למצוא מקור מקל וחומר הנדרש להלן, שנבלת
עובר בהמה אינה מטמאת אפילו לדעת רבי
עקיבא. [ולהלן בדברי הגמרא "להכי אהני קל
וחומר דרב חסדא", נביא את תירוצו השני של
תוס']

בעל המאור [כד ב] ביאר, שרב חסדא אינו
סובר את דינו של רבה לקמן [עא א ב] לפי
מסקנת הגמרא שם שדברי רבה "כשם שטומאה
בלועה אינה מטמאה, כך טהרה בלועה אינה
מיטמאה", נאמרו על מקרה שבו שתי טבעות
אחת טמאה ואחת טהורה נבלעו ושהו יחד בתוך
הגוף. ועל כך אמר רבה שהטמאה אינה מטמאת
והטהורה אינה נטמאת. וחידוש יש בדבר, שאף
על פי שכנוסים יחידו, אין הטומאה עוברת
ביניהן]. ומשום כך צריך לקל וחומר [שלכאורה
יד הרועה שבמעי הבהמה והעובר המת שבפנים,
כשתי טבעות הם].

עוד מיישב **בעל המאור** באופן נוסף,
שמדובר שהוציא העובר ידו לחוץ. ושוב אין זה
טומאה בלועה. ובאופן זה ודאי צריך לקל וחומר
דרב חסדא.
וראה עוד במאירי שכתב ליישב, שעובר

במעי אמו אינו בכלל טומאה בלועה. ואף
שלהלן עב א דורש רבי ישמעאל שעובר במעי
אשה אינו מטמא לפי שטומאה בלועה הוא, מכל
מקום, יש לחלק בדבר זה. לפי שבהמה אין לה
פרוודור, ומשום כך עובר בהמה אינו בכלל
בלוע. מה שאין כן עובר אשה, שיש לה פרוודור
והעובר שבתוכה, נחשב בלוע.

122. בגדר הקל וחומר של רב חסדא, דן האבי
עזרי [טומאת מת כה ט], והעמיד בגדרו שני
אופנים:

א. מכך ששחיטת האם מתירתו באכילה, יש
ראיה והוכחה שבעודו במעי אמו אינו נבלה.
שאם היה נבלה, היאך שחיטת אמו מתירתו.
ובהכרח, שאף בעודו במעי אמו הוא כגופה של
האם, ואינו נבלה.

ב. אין העובר נידון כגופה של האם, אלא
נחשב בפני עצמו. אך מאחר שמועילה שחיטת
האם להתירו באכילה, היתר זה מפקיע ממנו שם
נבלה, שלא יחול עליו מעיקרו, כי כל שיש לו
היתר אחר כך על ידי שחיטה, הוא סיבה שאף
קודם לכן פוקע ממנו שם נבלה.

והוכיח **האבי עזרי** כפי האפשרות השניה.
שאילו היה הפשט כפי הצד הראשון, שהעובר
נידון כגופה של אמו וניתר מכה שחיטתה, אין
ביאור לשאלת הגמרא כאן "אשכחן טהורה,
טמאה מנלן?". וכי מהו החילוק בין טהורה
לטמאה, הרי בכל ענין העובר בטל לגופה של
אמו [ואף שבטמאה אין השחיטה מתירתו, הרי
זה משום שאין בהמה טמאה ניתרת על ידי
שחיטה]. ומכל מקום, אף טמאה, הרי בחייה היא
אינה נבלה, ולכן אף הולד שהוא כגופה, אינו
נבלה.

ולכן בהכרח, שגדר טהרתו של העובר מכלל
נבלה, הוא משום שהשחיטה של אמו שמתירתו

נבלה? (123)

איתקש, הוקשה נבלת בהמה טמאה לנבלת בהמה טהורה, ללמדך, מה בהמה טהורה, נבלת עוברת הנמצא בתוכה טהור, אף בהמה טמאה, נבלת עוברת הנמצא בתוכה טהור.

זהו טעם דברי תנא קמא במשנתנו, המטהר נבלת בהמה טמאה בתוך מעי אמה, כדין נבלת בהמה טהורה.

אך שואלת הגמרא: ורבי יוסי הגלילי, המחלק בין נבלת עובר של בהמה טהורה, שרק היא טהורה, לבין נבלת עובר של בהמה טמאה, שהיא טמאה, מאי טעמא בחילוק זה?

אמר רבי יצחק: דאמר קרא [ויקרא יא כז] "וכל הולך על כפיו — בכל החיה ההולכת על ארבע, טמאים הם לכם. כל הנוגע בנבלתם יטמא עד הערב".

ודורש רבי יוסי הגלילי כך: מהלכי כפיו, כלומר, אלו ההולכים על כפות שלמות, שאין פרסותיהם סדוקות, הנמצאים בתוך בהמה חיה, טמאתי לך. וכפי שנאמר בסוף

אך ממשיכה הגמרא לדון: היתר זה שמטהרת אותו היותו במחיצת אמו לטהרו מטומאת נבילה, ושלמידיים אותו בקל וחומר מהיתר האכילה, אשכחן, מצינו אותו רק לגבי בהמה טהורה, שאם נשחטה, ונמצא העובר מת בתוכה, התירה אותו היותו במחיצת אמו באכילה.

אולם לגבי בהמה טמאה, שהעובר בקרבה לא עתיד להיות נותר באכילה בשחיטת אמו, מנלן שהעובר שבתוכה אינו מטמא כנבילה?

מבאר הגמרא: אמר קרא [ויקרא יא לט], "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאוכלה, הנוגע בנבלתם יטמא על הערב"

ודורשת הגמרא: "מן הבהמה" האמור בפסוק — זו בהמה טמאה.

"אשר היא לכם לאוכלה" — זו בהמה טהורה.

אמו יתכן אף בטמא. ואין חילוק ביניהם.

123. מעיר מלוא הרועים: אף ששחיטת אמו מועילה לעובר גם לאחר שיצא ממנה, מכל מקום, אין ללמוד מקל וחומר זה שאף לאחר שיצא העובר תועיל לו אמו לטהרו מידי נבלה. לפי שיש לחלק בין מעשה שחיטה שנעשה באם ואשר מכוחו אנו אומרים שאף העובר נידון כשחוט, לבין עובר שמת, שאנו דנים אותו כאילו חי, כמו האם. לפי שכאשר נעשה מעשה שחיטה באם, אנו דנים זאת כאילו נעשה המעשה אף בעובר, וכשחוט הוא. אולם טהרתו מידי נבילה אינה תלויה באיזה "מעשה" המתיר אלא הוא

באכילה, מפקיעה ממנו מעיקרא שם נבלה. אולם בהמה טמאה, שאינה בכלל אפשרות היתר זו, מנין לטהרה מטומאת נבלה? לפיכך דורשת הגמרא "טמאה מנלן". [ועיי"ש שתלה זאת בנידון האם שחיטת האם היא המתיר את העובר, שנחשב כאילו נעשה בו מעשה שחיטה, או שהעובר נותר מגזירת הכתוב ד"כל בבהמה"].

אולם בבעל המאור כאן מבואר, שטהרת העובר הוא משום שנידון כגוף האם. וכתב שעובר ירך אמו הוא. ואם כן, צ"ע מקושת הגמרא אשכחן טהורה וכנ"ל. והרי אף בהמה טמאה אינה מטמאת מחיים. ואם כן, הקל וחומר של רב חסדא המורה על העובר שנידון כגוף

שסועות ומחולקות כל אחת לשתיים, ודומה הדבר כאילו יש לה שמונה פרסות. ולכן נחשב עובר זה כבעל ארבע פרסות, הנמצא בתוך בהמה בעלת שמונה רגליים [שהרי פרסותיה סדוקות].

מקשה הגמרא: אם כן, עובר שיש לו דמות פרה, ונמצא במעי גמל, אף היא לא תטמא, דהרי, עובר זה שדמות פרה לו, מהלכי שמנה [שהרי פרסותיו שסועות] הנמצא בתוך מהלכי ארבע, הוא. שהרי לגמל ארבע פרסות קלוטות. ואם כן, אף הוא לא יטמא, שהרי טומאת ולד העובר היא רק ב"מהלכי על ארבע במהלכי על ארבע", ואילו עובר זה "מהלך על שמונה במהלך על ארבע" הוא?!

ומתרצת הגמרא: כיון שבפסוק לא נאמר רק "הולך על כפיו", אלא נאמר "וכל הולך על כפיו", הרי שתיבת "וכל" באה לרבות אף את עובר בעל דמות פרה, שנמצא במעי גמל, שאף נבלתו מטמאת.

ומקשה הגמרא: עובר פרה קלוט בפרסותיו, הנמצא בתוך מעי פרה שאף היא קלוטה, לכאורה דינו ליטמא! דהרי מהלכי ארבע [שהרי פרסותיו קלוטות] הנמצא בתוך מהלכי על ארבע הוא. ואם כן, דינו שיטמא כמפורש בפסוק, ואילו רבי יוסי הגלילי לא

הפסוק "הנוגע בנבלתם יטמא".

אולם נבלת עובר הנמצא בבהמה טהורה, טהורה.

אך שואלת הגמרא: אלא מעתה, עובר קלוט [שפרסותיו קלוטות, כלומר שלימות ואינם סדוקות. ואין בו את סימן הטהרה של "מפריס פרסה"], הנמצא מת במעי פרה – ליטמא, ⁽¹²⁴⁾ ד"מהלכי כפיים בחיה", הוא, וכפי שלמדנו מהאמור בפסוק, שנבלת עובר מהלכי כפיים, מטמאת?

ואם כן, איך אומר רבי יוסי שכל הנמצא בבהמה טהורה, טהור? הרי עובר קלוט זה נמצא בתוך בהמה טהורה, ועל כרחק טמא הוא?!

ומתרצת הגמרא: בפסוק הזה נאמר "וכל הולך על כפיו בכל חיה ההולכת על ארבע", ולמידים כך כי הטומאה שגזרה התורה היא רק על נבלת עובר שהוא מהלכי כפיים [שפרסותיו קלוטות], ונמצא בתוך בהמה שהיא מהלכי על ארבע [כלומר, שגם ארבע פרסות האם, קלוטות ושלמות].

ואילו האי, עובר קלוט הנמצא במעי פרה, "מהלכי ארבע בתוך מהלכי שמנה" הוא. שהרי הפרה שבתוכה הוא נמצא, פרסותיה

חסדא לעיל "אם הועילה אמו להתירו באכילה", שהרי משום הקל וחומר הזה יש להתיר גם קלוט במעי פרה. אלא שהעדיפה הגמרא לתרץ "מהלכי ארבע במהלכי על שמונה הוא". ולפיכך מעיקרא אין לטמאו. ותירוץ זה, עדיף מן הקל וחומר, לפי שדרשה מפורשת היא.

דבר התלוי במציאות, שאם העובר בתוך אמו, הריהו בטל אליה, ונידון כמותה, כחי. אך אם יצא ממנה, הרי הוא לעצמו, ונבלה הוא?!

124. העירו התוספות, שאף כאן יכולה הגמרא ליישב כדבריה להלן ד"להכי אחי קל וחומר דרב חסדא". כלומר, מהקל וחומר ששנה רב

חילק בדבריו, אלא אמר "בטהורה טהור"? (125)

ומתרצת הגמרא: לחכי, לעניין זה, מודה רבי יוסי שאהני מסייע קל וחומר דרב הסדא שהובא לעיל "אם הועילה אמו להתירו באכילה, לא תועיל לו לטהרו מידי נבילה"?! ואם כן, ודאי שעובר זה טהור. (126)

מתקיף לה רב אחדבוי בר אמי: לדבריך, אף

חזיר הנמצא במעי חזירתא לא ליטמא: דהרי, מהלכי על שמונה [חזיר, פרסותיו שסועות כבהמה טהורה] הנמצא בתוך מהלכי על שמונה הוא, ואם כן, אף נבלתו של לא תטמא? ואיך שנה רבי יוסי במשנתנו שכל נבלת עובר טמא הנמצא בטמאה מטמא, והרי חזיר בהמה טמאה הוא, ועל כורחך שאין נבלת עוברו מטמאת?

אלא, אמר רב נחמן בר יצחק: המקור לדברי רבי יוסי שנבלת עובר בהמה טמאה

קלוט אסור, או שהפרסות אינן אלא סימן לאיזה מין שייך הולד. והיכן שנולד מפרה, בהכרח שממין הפרה הוא. אולם מגזירת הכתוב למידים שאסור, וכטריפה [שאף על פי שהיא ממין הבהמה הטהורה, מכל מקום, ישנה סיבה אחרת שאוסרתה].

והוכיח הגרא"ו מדברי התוספות כאן כפי הצד הראשון בשאלה זו, שההיתר בא על ידי קיומם של הפרסות בפועל. לפי שאם מין טהור הוא אלא שאסרתו התורה כטריפה, תועיל לו לכל הפחות שחיתת האם לטהרו מידי טומאת נבלה. [וכדברי חכמים במשנה לקמן עב א]. ומפשטות דברי התוספות משמע שלדעת רבי שמעון אין השחיטה מועילה בשום ענין. ומבואר שקלוט זה, ממין טמאה הוא.

126. התוספות לעיל [ד"ה מאי טעמא] יישבו לפי דברי הגמרא הללו את הקושיא על שאלת הגמרא "מאי טעמא דתנא קמא", דהרי טומאה בלועה היא ואינה מטמאה [ראה שם]. ותירצו התוספות, כיון שכאן מנסה הגמרא לדרוש מ"וכל הולך על כפיו" לאסור אף קלוט במעי קלוטה, נדרש הקל וחומר של רב הסדא להשמיענו שטהור הוא. ואילו תנא קמא, דורש פסוק זה לענין אחר.

125. מקושיא זו משמע, שהגמרא הניחה בפשטות שרבי יוסי הגלילי סובר שקלוט במעי קלוטה מותר באכילה. ועל כך הקשתה הגמרא שלכאורה עולה כי נבלתו מטמאת.

והקשו התוספות, מניין לגמרא שרבי יוסי הגלילי סובר שקלוט במעי קלוטה מותר באכילה, הרי רבי יוסי הגלילי סובר כדעת רבי שמעון שדורשין "אתין" שבתורה [ראה בבא קמא מא ב ובכורות ו ב, דהיינו, שכל מקום בתורה שכתוב "את", בא הדבר לרבנות]. ואם כן, הרי רבי שמעון סובר שקלוט שיצא לאויר העולם אסור, ודורש זאת מ"את הגמל". ואם כן, אף לרבי יוסי הגלילי יאסר?

ותירצו התוספות, שמעדיפה הגמרא כאן ליישב את דברי רבי יוסי הגלילי אפילו למאן דאמר הסובר שעובר קלוט מותר.

עוד תירץ, שכאן בסוגייתנו מדובר שראשו ורובו של העובר דומים לאמו. ובאופן זה אפילו רבי שמעון מודה שקלוט מותר, כפי שמוכיחה הגמרא בככורות שם.

ולדעה זו של רבי שמעון [ויתכן שכן דעת רבי יוסי הגלילי לדברי התוספות], דן הקובץ ענינים [חידושי הגר"א וסרמן] האם סיבת איסורו של קלוט בן פרה היא משום שצריך שתהיינה לבהמה פרסות בפועל, ומשום כך

מטמאה בניגועה, הוא מהכא:

נאמר [ויקרא ה ב]: "או נפש כי תגע בכל טמא, או בנבלת חיה טמאה, או בנבלת בהמה טמאה, או בנבלת שרץ טמא".

וכי נבלת בהמה טמאה האמורה בפסוק, רק היא מטמאה, ובטהורה לא מטמאה נבלתה!?

אלא, איזה זה הטמא שדיבר בו הכתוב, שיש בו חילוק בין נבלת בהמה טמאה לטהורה? — זה עובר שמת במעי אמו, שדוקא בטמאה הוא טמא. ואילו בטהורה הוא טהור.

ומכאן המקור לדברי רבי יוסי שרק נבלת עובר בהמה טמאה מטמאה, ולא של טהורה.

שואלת הגמרא: וכי מאחר דנפקא ליה, שלמדנו את דינו של רבי יוסי מדרב נחמן בר יצחק, מ"נפש כי תגע", כאמור, אם כן, דרבי יצחק, הדרוש מן הפסוק "וכל הולך על כפיו", למה ליה?

ומתרצת הגמרא: אי לאו הדרשה דרבי יצחק מ"וכל הולך על כפיו", הוה אמינא כי כוליה, כל הפסוק של "נפש כי תגע" [שממנו לומד רב נחמן בר יצחק את דינו של רבי יוסי], אך ורק לכדריבי הוא דאתא, שהוא נצרך לדינו של רבי [כפי שיבואר להלן בדף עא א, והוא נלמד מתיבת

"בהמה" שבפסוק הזה]. ואם כי רבי לומד את דינו מ"בהמה טמאה", ואילו רב נחמן בר יצחק לומד מ"חיה טמאה" שבאותו פסוק, בכל זאת, אי אפשר ללמוד את שני הדינים, כי הכלל הוא, (127) שכל פרשה שנאמרה פעם אחת, וחזרה ונשנית, מפני חידוש אחד היא נשנית. (128) ולכן, אין לדרוש הלכות נוספות מפרשה זו.

וכיון שתיבת "בהמה" נדרשת לדינו של רבי, כאמור, שוב אין לו לרב נחמן בר יצחק ללמוד את דינו של רבי יוסי מתיבת "טמאה" שבפסוק זה. וכיון שמצינו שהוקשה בהמה טמאה לטהורה, יש לנו להקיש ולטהר את העובר בשתייהן, ולא לדרוש מן הכתוב "נבלת חיה טמאה" לטמא את עובריה של הטמאה.

לכן קא משמע לן רבי יצחק את הדרשה של "וכל הולך על כפיו", שלכל הפחות עובר של בהמה טמאה ההולכת על ארבע, טמא, ובהכרח שבטל ההיקש של בהמה טמאה לבהמה טהורה, וניתן ללמוד ולדרוש מן הכתוב "נבלת חיה טמאה" לעובר של טמאה, שאף הוא מטמא, כדרשתו של רב נחמן בר יצחק. ואף ב"הולכי על שמונה" כמו חזיר במעי חזירה, מטמאים.

תניא, אמר רבי יונתן:

נמתי, אמרתי (129) לו לבן עזאי: למדנו על נבלת בהמה טהורה שמטמאה. ממה שנאמר

127. שבועות יט א.

129. כך פירש רש"י. וראה בתוספות יום טוב [יבמות פרק ט"ז משנה ז] שהוא מלשון "נאום" וכמו "ונאומתי". ובתוס' רעק"א ציין לפסוק בעזרא [כח] ונימא, ופירש רש"י "כאשר נאמר".

128. וכן ביאר ביעב"ץ וז"ל: כלומר, ודיו לחידוש ההוא. ומנין לנו לחדש עוד דבר אחר?!

נמתי לו: רבי ישמעאל למד זאת מן הפסוק [ויקרא יא לט]: "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה, הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב", והוא דורש את הפסוק כך:

"וכי ימות מן הבהמה" — זו בהמה טמאה.

"אשר היא לכם לאכלה" — זו בהמה טהורה.

והרי למדנו במקום אחר את הכלל, שחיה היא בכלל בהמה, ובהמה היא בכלל חיה.

ולכן, חיה טהורה היא בכלל בהמה טהורה, הילכך נבלת חיה טהורה מטמאת כשם שנבלת בהמה טהורה מטמאת.

וכן, חיה טמאה נבלתה מטמאת, לפי שהיא בכלל בהמה טמאה, האמורה בפסוק, שנבלתה מטמאת.

א-א

וכמו כן יש לשנות להיפך:

כאשר מוזכרת בתורה חיה טמאה, בהמה טמאה בכלל חיה טמאה האמורה בתורה.

וכן כאשר מוזכרת חיה טהורה, בהמה טהורה בכלל חיה טהורה, האמורה בתורה.

ומסיים רבי יונתן את דבריו: **ובלשון הזה אמר לי בן עזאי על עצמו: חבל, הפסד הוא בעולם על תלמיד ותיק כמותי, בן עזאי,** (130) **שלא שימש את רבי (131) ישמעאל!**

"וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה, הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב". ונמצא, שאף בהמה המותרת באכילה, נבלתה מטמאת במגע.

וכן על נבלת בהמה טמאה שמתמאה. ונבלת חיה טמאה שמתמאה, שנאמר "או בנבלת חיה טמאה, או בנבלת בהמה טמאה".

אולם, דינה של נבלת חיה טהורה, לא למדנו, ומנין שהיא טמאה?

נב, אמר לי בן עזאי: דבר זה למידים ממה שנאמר [ויקרא יא כז], "כל הולך על כפיו, בכל החיה ההולכת". "בכל" ריבוי הוא, ובא לרבות אף חיה טהורה, ובסופו של אותו פסוק נאמר "הנוגע בנבלתם יטמא", וזהו המקור לטמאה של נבלת חיה טהורה.

נמתי, אמרתי לו לבן עזאי: וכי נאמר "וכל" חיה, שמכך יכולים לרבות את כל החיות, אף הטהורות? והלא לא נאמר **אלא "בכל" החיה.** ומשמעות הדבר היא, שרק **למהלכי כפים בתוך החיה,** דהיינו, לעוברים שבתוך מעי אמם, הוא דאתא, בא הכתוב לרבות, שנבלת עובר חיה טמאה מטמאת. ושוב אין ללמוד מכך לטומאת נבלת חיה טהורה עצמה!?

נב אמר לי בן עזאי: ומה ישמעאל אומר בדבר הזה? מנין הוא למד את טומאת נבלת חיה טהורה?

130. הרבה חבלה והפסד יש בדבר שתלמיד ותיק כבן עזאי לא שימש אדם גדול כרבי עקיבא.

131. לעיל ע ב, "נב לו בן עזאי ומה ישמעאל

130. פירש רש"י: כל חבלה בלשון הזה שבש"ס, לשון חבלה והפסד הוא. וראה בנדריים [עב ב] אמר בן עזאי חבל עליך בן עזאי שלא שימשת את רבי עקיבא. ופירש שם הרא"ש: